

תורת המעדנים

מבית מכון "מעדני אשר"

עניין: ברית מילה בשב"ק

מדוע מותר למול בשבת ולא גוזרים שמא יעבירו כמו שגזרו בשופר ובלולב?

בפרשתן י"ב ג' וביום השמיני ימול בשר ערלתו.

מכאן ילפינן בגמ' שבת קל"ב ע"א דמילה דוחה שבת.

יש להקשות: מדוע מותר למול בשבת, ולא גזרינן שמא אינו יודע למול, וילך ללמוד אצל הבקי ויעביר את הסכין ד' אמות ברשות הרבים כמו דחיישנין בשופר ובלולב ובמגילה שחל בשבת. כך הקשה התוס' במגילה ד' ע"ב, וכן המאירי שם, וכן הר"ן בפ"ג דראש השנה, וכן הט"ז באור"ח סימן תקפ"ח.

איכא כמה תרוצים

א. מילה חמירא דנכרתו עליה י"ג ברייתות, אין דוחין משום חששא דשמא יעברנו כך תרצו תוס' מגילה ד' ע"ב ד"ה ויעבירו.

ב. אין אדם מל אלא אם כן הוא בקי דסכנה יש בדבר א"כ אין שייך לגזור כך תירץ בתוס' הנ"ל.

יש להקשות: על תרוץ הנ"ל דאכתי נייחוש שמא האב יביא את הבן למוהל, שימול את בנו, כך הקשה בתקון משה בסוגיא שמא יעברנו ע"מ צ"ד, וכן בבית יצחק שם במגילה.

ותירצו: דהתוס' לשיטתם שבת ק"ל ע"א דאף בתינוק בן ח' אמרינן חי נושא את עצמו, א"כ ליכא למיחש למידי.

ג. דבר המפורש בתורה אין כח ביד חכמים לאסור, ומילה היא כמפורש בתורה שדוחה שבת, דילפינן מביום השבת, לכך אין כח ביד חכמים לגזור, כך תירץ ט"ז אר"ח סימן תקפ"ח, וכעין זה כתב במאירי מגילה ד' ע"ב, והנה על יסוד זו יש חבילה של קושיות דמצינו להיפך ואין להאריך.

ד. דווקא בשופר ושאר מצוות הדכל טרודין גזרו שמא יעברנו דאין מי שיזכיר אותו, משא"כ מילה דאין הכל טרודים יזכירו לו, והא דגזרו בפסחים ס"ט ע"א הזאה בערב פסח שחל בשבת, אע"פ שאין הכל טרודים בהזאה, מ"מ טרודים בפסחיהם ולא יזכרו לו כך תירץ הר"ן פ"ג דר"ה פ' ח' ע"א מד"ה.

יש להקשות על תרוץ הנ"ל: א"כ במילה בע"פ שחל בשבת, מדוע דוחה שבת, הא כולם טרודים, ואף אחד לא יזכירו, כך הקשה הצ"ח בפסחים ס"ט ע"א, וכן בשו"ת שואל ומשיב מהדורא א' סימן קי"א.

יש ליישב בכמה אופנים

האחד: כיון דמצות מילה בבוקר, ואז אינם טרודים בפסח א"כ יזכרהו, משא"כ הזאה כשירה כל היום כך תירץ שו"ת שואל ומשיב מהדורא א' סימן קי"א.

השני: אם כל השנה נתיר למול בשבת, ושבת ערב פסח נאסור, הוא כחוחא וטלולא דנאמר דבכל השנה מילה דוחה שבת וערב פסח שחל בשבת אינו דוחה שבת כך תירץ הצ"ח בפסחים ס"ט ע"א.

עוד יש להקשות על הר"ן: א"כ מדוע בטבילת כלים מבואר בגמ' ביצה י"ח ע"א דגזרינן שמא יעברנו אף שלא כ"ע טרידי בזה. כך הקשה בשער המלך פ"ב מהלכות שופר הלכה ו'.

ומתיר: ה"מ בדבר שכשר דווקא ביום לא חיישינן, דאינש אחרינא דלא טרידא יזכריהו, משא"כ דבר הכשר ביום ובלילה חיישינן שמא יעשו בלילה ואז אין מי שיזכרנו.

ה. ה"מ בשופר ובמצה דספק מצוה הוא, דלא בקאינן בקביעא דירחא, לכן אפשר לגזור כיון דיש חשש שמא יעברנו, אבל מילה ודאי הוא, א"כ לא רצו לבטלה משום חשש גזירה כך תירץ הריטב"א. בסוכה.

יש להקשות על תרוץ הנ"ל: מהא דאמרינן בגמ' שבת קל"ו ע"א לרשב"ג דכל שלא שהה ל' יום הרי הוא בחזקת נפל, א"כ איך מהלינן בשבת, אע"ג דעד שלושים יום חיישינן שמא נפל, ומתירץ הגמ' דמהלינן ממה נפשך, אם נפל הוא מחתך בבשר, בעלמא, ואם לאו שפיר קא מהלינן, עכ"פ חזינן מגמ' הנ"ל דכל מילה נמי ספק הוא א"כ מדוע לא גזרינן שמא יעברנו. כך הקשה בחתם סופר שבת ק"ו ע"א, וכן במהרי"ץ חיות שבת קל"ו ע"א וכן באמרי בינה הלכות שבת סימן ל"א, תקון משה בסוגיא דשמא יעברנו.

ומתרצים אחרונים: אף לרשב"ג אינה אלא מיעוט המצוי שהם נפלים, וחיישינן מדרבנן וקושית הגמ' דמדרבנן היה לנו לחוש שלא נמול בשבת, על זה מתירץ הגמ' דמלין ממ"נ ואין לחוש אפילו מדרבנן, ותו לא קשה נייחוש שמא יעברנו הא מדאורייתא ודאי מצוה היא דאזלינן בתר רוב, וליחוש למיעוט המצוי ולגזור שמא יעברנו כולי האי לא גזרו, כך מביא בשו"ת כתב סופר אר"ח סימן נ"ח בשם אביו, וכן תירץ באמרי בינה שבת סימן ל"א, וכעין זה תירץ בשו"ת שואל ומשיב מ"א ח"א סימן ס"ג.

ו. מילה עצמה היא חלול שבת, א"כ אין לומר דגזרו שמא יעשה חלול שבת, הא חזינן שהתורה התירה אפילו איסור תורה כדי לקיים המצוה, משא"כ בלולב ושופר ומגילה ליכא איסור בקיום מצוותן גזרו שפיר כך תירץ הריטב"א ריש פרק לולב וערבה.

ז. דווקא ביו"ט דבא מכח הבית דין, לכן עוקרין מחשש שמא יעברנו, משא"כ במצוה שאינו בא מצד בית דין לא שייך למיגזר, לכן במילה לא שייך לגזור כך תירץ בכלי חמדה מועדים סימן י'.

כשיש ברית מילה בשבת ויש רק אשה שכשירה למול האם יש איסור לכ"ע לאשה למול בשבת?

הנה כתב המחבר בשולחן ערוך יורה דעה הלכות מילה סימן רס"ד סעיף א' הכל כשרים למול, אפילו עבד אשה וקטן וכו' ואם יש ישראל גדול שיוודע למול, הוא קודם לכולם.

וכתב ברמ"א ויש אומרים דאשה לא תמול, וכן נוהגין להדר אחר איש.

ובש"ך שם וכן בביאור הגר"א ועיין במקנה קדושין כ"ט ע"מ א' מה שתייר הקשה על הרמ"א: לא ידענא מאי קאמר דהא גם להמחבר ישראל גדול קודם לכולם מש"ה נוהגין להדר אחר איש ואם דעתו לומר דאפי' היכא דליכא ישראל גדול אין נותנין לאשה למול ונוהגין להדר אחר גדול משום דאשה אינה כשרה למול וכמ"ש הב"ח שזהו דעת הסמ"ק והגמ"ר דאפילו דיעבד במקום שאין איש אין אשה מלה אם כן לא שייך בזה לומר וכן נוהגים דדבר שאינו מצוי אין בו מנהג ועוד אפילו נהגו כן היינו משום שאין הנשים יודעות למול וצריך עיון.

יש לחקור בברית מילה בשבת ואין שם איש רק אשה האם יש לה איסור למול לכ"ע דכיון שאין לה חיוב למול אינו דוחה את השבת או דילמא מותר לה למול דלא החיוב דוחה את השבת אלא המצוה

הנה בצפנת פענח תניינא הלכות עבודה זרה פרק ז' ס"ק י' להגאון הרגוצב"ר כתב לגבי מילה האם החיוב דוחה שבת או המצוה, ונ"מ לאשה לדין דפסקינן דמילה כשירה בנשים אם מותרת למול בשבת דחיובא ליכא ומ"מ המצוה נתקיים על ידה, דאם נאמר דהחיוב דוחה את השבת א"כ אשה שאינה מחויבת אינה יכולה למול בשבת, משא"כ אם נאמר דהמצוה דוחה את השבת גם אשה יכולה למול בשבת

והנה בפרי מגדים בספרו תיבת גומא בפרשתן מקשה אם נאמר דמצות מילה דחוייה בשבת, א"כ למאן דאמר דאשה כשרה למול, א"כ יש להעדיף בשבת אשה שיוודעת למול על פני איש מוהל, כיון שהאשה אינה מצווה בעשה דשבת אלא על לא תעשה, כמבואר בתוספות קידושין ל"ד א' ואילו לגבי האיש יש עשה ולא תעשה וכו' ותיירץ דשבת הותרה לגמרי אצל מילה לכן אפשר למול ע"י איש אע"פ שיש כאן אשה, חזינן עכ"פ שאפשר לאשה גם למול בשבת.

ובשו"ת נר אברהם סימן נ"א העיר על הצפנת הרי מילה שדוחה שבת היא מילה בשמיני שהוא חיובו של אב, ומ"מ יכול אחר למול אף דאין עליו חיוב למול ודחית שבת אין תלוי בחיוב המל רק דחית שבת הוא מצד חיוב הנימול שצריך להיות נימול לשמנה וזה מתקיים גם ע"י אשה אם כשרה למול שנפטר הנימול מחיובו

מדוע מילה דוחה שבת הא אפשר למול ע"י קטן?

יש להקשות: מדוע מילה דוחה שבת, הא אפשר לקיים שניהם, למול ע"י קטן דכשר למול, ועל איסור שבת לא יעבור, כמבואר ביור"ד סימן רס"ד, ולומר דמאי דדחי שבת היינו היכא דליכא קטן, אבל היכא דאיכא קטן, הכי נמי דאינו נימול ע"י גדול, לא לישתמיט לשום אחד מהפוסקים לאשמועינן הך.

גם אין לומר דמילה שאני הותרה לגמרי, מדבעינן למילף בגמ' יבמותה ע"ב דעשה דוחה לא תעשה ממילה בשבת, ואם איתא דמילה הותרה לגמרי אין ילפינן משם, אלא ש"מ דמילה בשבת אינה הותרה לגמרי א"כ מדוע אין מלין ע"י קטן, הא קימ"ל היכא דאפשר לקיים שניהם אין דוחים איסורים, כך הקשה בשער המלך בהלכות עכו"ם פרק י"ב הלכה א'.

איכא כמה תרוצים

א. כיון דקימ"ל אור"ח סימן שמ"ג דאסור למספי איסור לקטן, א"כ אין כאן אפשר לקיים שניהם, שהרי כי עביד ליה ע"י קטן נמי עביד איסורא, דספיית איסור לקטן, וכיון דע"כ משום דחיייה דאתי עשה ודוחה לא תעשה, הואיל ואדחי אדחי, ועבדינן ליה ע"י גדול, כך תירץ בשער המלך. מדבריו יוצא חידוש: דאע"ג שכשעושה ע"י קטן ליכא איסור כרת רק איסור דאורייתא של ספיית איסור, מ"מ לא מקרי אפשר לקיים שניהם כיון ששניהם דאורייתא אע"ג שאחד חמור יותר, כך דייק בחמדת ישראל קונטרס דרך חיים סימן ז'.

יש להקשות על השער המלך: מהא שכתבו התוס' פסחים פ"ח ע"א דבמקום חנוך מותר למספי איסור לקטן, א"כ הדרא קושיא לדוכתא שימול ע"י קטן, וליכא איסור למספי איסור לקטן במקום חנוך, וכאן נמי שייך לחנכו במילה, כך הקשה

בהגהות מצפה איתן שבועות ג' ע"א, ובחמדת ישראל קונטרס דרך חיים סימן ז'.

ומתיר: ע"פ מה שכבו אחרונים להקשות על תוס' מהא דמבואר במשנה נדרים ל"ה ע"ב שמדיר הנאה, אסור ללמד תורה למודר הנאה שלו, ובגמ' שם ל"ז ע"א מוקמינן דמירי במודר קטן, חזינן דאף במקום חנוך אסור למספי איסור לקטן, ותרצו הא דמותר למספי איסור לקטן במקום חנוך, ה"מ דבדבר שחייב לחנכו באיסור, כגון אכילת קרבן פסח שלא למנויו דקטן אינו יכול להימנות, אבל אם יש אפשרות לחנכו בלא איסור, כגון דמודר הנאה שיכול ללמוד עם אחר ואינו חייב ללמוד דווקא עם המדיר אסור למספי ליה איסור לקטן, לפי זה א"ש דאין חייב לחנכו לקטן דווקא במילה בשבת, הרי יכול לחנכו במילה בחול, ולכך ליכא היתר למספי ליה איסור, א"כ א"ש תרצו של השער המלך, והארכתי בספרי החדש פרשת כי תצא האם מותר אב להלביש לבנו כלאים בציצית, ולפי שיטת הנ"ל כיון שאפשר לחנכו בבגד בלא כלאים אפשר דאסור.

ב. ע"פ מה שכתב בקצות החושן סימן שפ"ב דלכתחילה קטן אינו כשר למילה אם האב שם, דהמצוה על האב רק דיכול לעשות שליח, משא"כ קטן דאינו בשליחות, והא דאיתא במחבר דקטן כשר למול, היינו דאם מל בדיעבד אינו צריך הטפת דם ברית, דאם מל מי שאינו מצוה במילה צריך הטפת דם ברית, אבל לכתחילה אסור למול, לפי זה א"ש דלא מקרי אפשר לקיים שניהם, מעדיני אשר. ועיין מנחת חנוך מצוה ב' שהקשה איך מהני מילה בקטן הא ליתא בשליחות, ומניחו בצ"ע, ולפי הנ"ל א"ש.

ג. לכך אין מלין בשבת ע"י קטן משום דשמא יתירשל כמו בפקוח נפש דאין עושיין ע"י קטן, כך כתב לי, הגאון רבי שמאי קהת גראס שליט"א מגדולי פוסקי זמננו, וכעין זה כתב המנחת סולת מצוה ב' לתירץ מדוע אין מלין ע"י נכרי.

ברית בשבת כשיש רק מוהל שאף פעם לא מל

האם דוחים את הברית לאחר שבת?

איתא בתוס' ראש השנה י"א ע"א בשם המדרש דאברהם נימול ביום כיפור

יש להקשות: מהא דקימ"ל יור"ד סימן רס"ו ס"ק ז' מי שלא מל מעולם אסור למול פעם ראשונה בשבת שמא יקלקל ויעשה מלאכה לחנם בשבת, א"כ קשה איך מל אברהם עצמו, ביום כיפור, כך מקשה בשו"ת מהר"א יור"ד סימן רנ"ד.

איכא כמה תרוצים

א. הא דאסור ה"מ באיכא מוהל אחר, אבל אם ליכא מוהל אחר ויתבטל המילה לגמרי אז מותר למול אף מי שלא מל מעולם, ולפי זה באברהם שלא היה מי שימלו לכך היה מותר, כך תירץ בשו"ת מהר"א יור"ד סימן רנ"ד, וכן סובר בשו"ת שבות יעקב ח"ג סימן כ"ה.

אבל בשו"ת כתב סופר אור"ח סימן נ"ד סבירא ליה דמי שלא מל מעולם אסור למול בשבת אף שמתבטל המילה לגמרי, ועיין בשו"ת מהר"ם שיק אר"ח סימן קנ"א מה שדן בזה.

ב. כיון דהקב"ה אמר לו למולו, בוודאי היה שלא יקלקל דשומר מצוה לא ידע דבר רע, כך תירץ במהר"א בפרשתן.

ג. כיון דהקב"ה עזר לו למול, א"כ בודאי לא היה צריך לחשוש, מעדיני אשר.

ד. כיון שהקב"ה ציווהו למול אז היה חייב למול, מעדיני אשר.

על מה סמכו העולם במילה בשבת שהמוהל נותן

לאחר המילה לאחר להחזיק הסכין של מילה?

יש להקשות: ע"מ סומכין העולם במילה שחל בשבת, דהמוהל נותן לאחר להחזיק הסכין של מילה, הא הוא מוקצה לשני.

איכא כמה תרוצים

א. סומכים על האליה רבה אור"ח סימן של"א ס"ק ה' שכתב שהמוהל יתן את הסכין לאדם אחר,

ומביא ראייה: מהא דאיתא בירושלמי סוף פ"ג דסוכה כך היה מנהגן של אנשי ירושלים הולך לביהכ"נ לולבו בידו, נושא את כפיו נותנו לחבירו, חזינן שמותר לתת לחבירו.

אבל החתם סופר ביצה י"א ע"ב דוחה ראייה זו: דלולב שאני, שהשני שנוטלו נמי מקיים עכשיו הידור מצוה, לכן מותר לתת את זה לשני, משא"כ בסכין של מילה

השני אינו עושה עכשיו שום מצוה למה יהא מותר לתת, וכן במחצית השקל אור"ח סימן של"א תמה על האליה רבה: איזה היתר, יש לתן לאחר את הסכין, הא אצלו הויה טלטול חדש.

ובשו"ת יד יצחק ח"א אר"ח סימן רנ"ב בד"ה עוד נראה, כתב סומכין העולם על מה שכתב הרא"ש פ"ג ביצה דף כ"ד דכל דמותר לישראל אחד ואינו מוקצה, מותר נמי לישראל אחר ולא שייך ביה איסור מוקצה וטלטול, וה"נ כיון דהמוהל שרי בכולן הויה גם לאחר היתר גמור, כן תירץ ויסוד זה כתב נמי בפרי מגדים אר"ח סימן של"ו ס"ק י"ג, וכן כתב בחכמת שלמה אר"ח סימן ש"ה, וכן משמע מרש"י סוכה מ"ב ע"א ד"ה קמ"ל וז"ל כיון דראוי לאנשים ראוי נמי לנשים, ובשער המלך פ"ז מהלכות לולב הכ"ה דן מי שנזהר שאינו מעשן אם מותר לטלטל הקיטור של העישון כיון דיש אנשים שמעשנים, ואע"ג דאמרינן שבת מ"ז ע"א דבגדי עניים אסור לעשירים לטלטל כיון דאין ראוי להם, שאני התם דבעל הבגד הוקצה אותם מאחרים משא"כ הכא במילה להיפך.

ב. אין חכם כבעל הניסיון שאני היתי מוהל, והמל ופורע ויניח הסכין מידו בין חתוך לפריעה, הרי צריך להבחין להיכן ניח האיזמל, שלא יתקלקל ושלא יזקק בו שום אדם, וא"א להיות זריז כי הוא בהול לפרוע כמעט רגע, טרם יבואו הדמים, וע"כ תמיד אחד מוכן עומד על ימינו שממהר וזריז ליטול האיזמל מידו כרגע שלא יצטרך לפנות ימין או שמאל, ואותו האחר הוא סניף למצוה ושייך לה כדי שהמוהל לא יצטרך לשהות עצמו, כן כתב החתם סופר ביצה י"א ע"ב, מעדני אשר היו גדולים שהיו נוהגים מפני זה לקשור את הסכין עם חוט על הצואר.

האם מותר לחלל שבת בליל שבת בשביל ברית של יום המחרת?

יש לחקור האם מותר לחלל שבת בליל שבת עבור מילה של יום המחרת, ולר"א דסבירא ליה שבת ק"ל דמכשירי מילה דוחים שבת, השאלה בכל מכשירין האם בליל שבת נמי מותר לחלל שבת, ולהלכה דקימ"ל אור"ח סימן של"א שמכשירי מילה אינם דוחים שבת נפק"מ אם מותר לטלטל הסכין של מילה לבית הכנסת בליל שבת לצורך מילה של מחר או דילמא דווקא בזמן שראוי למצוה מותר לחלל שבת אבל בליל שבת דהוא קודם זמן המצוה אסור לחלל שבת.

הנה באמרי בינה עניני שבת סימן ל"א בסופו כתב וז"ל ולכאורה יש לומר הא דסובר ר"א במכשירי מילה דדוחה שבת, היינו דווקא ביום דכבר חל עליו המצוה, אבל בלילה דעדיין גברא לא חזי אסור להוציא האיזמל, דאכתי לא חל החיוב.

ולפי זה מיישב: הא דהקשה בחתם סופר ביצה י"ב ע"א על המשנה שם דבית שמאי ס"ל דאין מוציאין ביו"ט קטן למולו, א"כ ר"א שהיא מתלמידי בית שמאי וכל דבריו מרבותיו קיבל כמבואר בגמ' סוכה כ"ח ע"א א"כ איך יכול להיות שסבירא ליה שמכשירי דוחים שבת ולפי הנ"ל א"ש דהמשנה מיירי בלילה שליכא חיוב לפיכך אסור להוציא, ור"א מיירי ביום השבת.

אבל למסקנא מסיק: דאף בלילה מותר לעשות מכשירין לצורך המילה, ומביא ראיה מהא דנסתפק הירושלמי ראש השנה פ"א הלכה ח, מובא ברבנו חננאל מגילה כ"א בדבר שדוחה את השבת ביום, מהו שידחו את השבת בלילה, ומביא הירושלמי ראיה שדוחה שבת אף בלילה, מהא שעשו החביתין בשבת קודם עלות השחר חזינן שדוחה אף בלילה, וקושיית החת"ס יתורץ באופן אחר, עיי' חתם סופר ביצה מה שתיירץ.

ובשו"ת הר צבי יור"ד סימן ר"ה, וכן בספרו הדרת קודש עניני מילה סימן כ"ט נמי האריך בשאלה הנ"ל והקשה מדוע לא פשטין מהא דאיתא בירושלמי שבת פרק י"ט הלכה ה' דאפשר לעשר מעשר בהמה בליל שמיני.

ומתירץ: דשאני מכשירין שאינם דוחים שבת מצד עצמן, אלא הכל מכח עיקר המצוה שהיא דוחה שבת א"כ בליל שבת דגוף המצוה אינה דוחה אפשר דמכשירין נמי אינה דוחה.

ושאלה כעין זה איתא לענין לולב ושופר האם מותר לטלטל את הלולב או את השופר בליל יו"ט או דילמא אסור.

ובספר יד המלך פרק כ"ה מהלכות שבת הלכה י', וכן סובר בשו"ת משנה שכיר ח"א אור"ח סימן ס"ח כתב וז"ל וברשומים בש"ע שלי רשמתי, שאסור לטלטל הלולב והאתרוג בלילה הראשון של חג, כיון שהלילה לאו זמן נטילת לולב.

אבל הפוסקים נקטו להלכה שם דמותר לטלטל הלולב אף בליל יו"ט, כן כתב בשו"ת דבר משה אמריליו אור"ח סימן ל"ז דף כ"ח ע"ד, וכן כתב בשו"ת מנחת שלמה ח"א סימן י' דף ע"ט, וכן בספרו שלמי מועד ע"מ קנ"ח, ועיי' בשו"ת מחזה אברהם סימן קמ"ז.

להלכה: לענין מילה מותר לטלטל את הסכין בליל שבת, עיי' מחצית השקל סוף סימן תרנ"א בסופו, חכמת שלמה אור"ח סימן של"א ס"ק ו'.

יש להקשות: על מה שכתב בשו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא אור"ח סימן כ"ח, ובשדה חמד חלק ו' במערכת בין המצרים סימן א' ס"ק ז' הביא אריכות הפוסקים בענין זה דבימי בין המצרים שמוותר לבעל ברית לגלח את עצמו, ה"מ ביום השמיני אבל לילה שלפני זה אסור קשה דמהירושלמי חזינן דאף בלילה כבר מותר, כך הקשה בשלום ירושלים על הירושלמי, וכן בציון ירושלים על הירושלמי.

יש שמתירץ: שמכשירין שצריכין לגוף המצוה אמרינן כיון שסופו לדחות שבת, גם בלילה מותר, אבל מה שעושה רק לכבוד המילה אין להתיר רק ביום, כך תירץ בציון ירושלים בירושלמי.

האם מותר לחלל שבת עבור מילה של יום ראשון?

הנה הגאון רבי שלמה זלמן אוירבער זצ"ל בכת"י שנמצא אצל נכד מרן הרה"ג אהרן גולדברג שליט"א נסתפק האם מכשירי מילה דוחה שבת במילה שצריכה להיות ביום ראשון, או דילמא כיון דהוא לצורך חול אינו מותר, ורק מליל שבת לשבת מותר.

ורצה להביא ראיה: מהא דאמרינן בגמ' שבת קל"ב ע"א תפילין דכתיב בהו אות לדחי שבת דנילף בגזירה שוה ממילה דכתיב ביה אות דדחי שבת, והקשה הרשב"א וכן הר"ן שם תפ"ל דשבת לאו זמן תפילין ותירץ דקאי לענין מכשירין כדי שיוכל להניח למחר, חזינן להדיא דאף במכשירי משבת לחול נמי מותר.

אבל מדחה: מהא דאמרינן בגמ' שבת קל"ב ע"ב דקציצת בהרת ביום י"ג כדי שיוכל להקריב למחר הפסח אסור גם לר"א, וברש"י שם מסביר דכיון דעכשיו ליתא לעבודה קמן לא שייך דיחוי, וא"כ ה"נ לענין מכשירין מילה והוא פשוט ואמת, ומאי דקשיא לן מתפילין נראה דכיון דגזירה שוה היא פריך הגמ' דלפי"ז נימא דהכא גלי קרא דגם כה"ג דחי, אבל לפי האמת שפיר אמרינן דלא דחי, והא דכתב לעיל דמהני לגבי ליל שבת, י"ל.

מדוע ספק מילה אינה דוחה שבת, הרי ספק פקוח נפש דוחה שבת?

קימ"ל אור"ח סימן של"א ס"ק ג' דעל ספק חיוב מילה אין דוחין את השבת

הנה איתא בגמ' שבת קל"ב ע"א וכן ביומא פ"ה ע"מ ב' מנין לפקוח נפש שדוחה את השבת, רבי אלעזר אומר ומה מילה, שהיא אחד ממאמתי וארבעים ושמונה איברים שבאדם, דוחה את השבת, קל וחומר לכל גופו, שדוחה את השבת, ע"ש עוד כמה דרשות.

וברש"י ביומא פירש: ומה מילה שהיא תיקון אחד מאיבריו של אדם דוחה את השבת, לפי שחייבין עליה כרת לאחר זמן, כך שנויה בתוספתא דשבת, משמע מזה דמילה חשיב כמו פקוח נפש מחמת הכרת.

יש להקשות: אם מילה הויה פקוח נפש, א"כ מדוע ספק מילה אינו דוחה את השבת, הרי לפי האמת ילפינן מוחי בהם דגם ספק פקונ"פ דוחה שבת והרי מילה הוא ג"כ ספק פקונ"פ, ובאמת בתוספתא כבר הקשו כן, כך מקשה בתוספתא יום הכפורים יומא פ"ה ע"ב, וכן בשו"ת בית שערים יורה דעה סימן שנה"ו, וכן בשו"ת מהרש"ם חלק ב' סימן ק"ס.

עוד הקשו אחרונים: מה פריך בגמ' שם ביומא לרבי אליעזר מנלן ידעינן דספק פקוח נפש שוחה את השבת, הרי גם במילה אין זו אלא ספק פיקונ"פ, שאם יחיה עד מחר ונמול אותו אין שום חשש של סכנת כרת, אעפ"י שלשמה ימות חיישינן, אבל אין זה אלא ספק.

וקושיא זו יש מי שתיירץ: שהפירכא אשכחן ודאי ספק מנלן, ששאני מילה שאעפ"י שהסכנה ספק, ההצלה ודאית, ועדיין לא ידענו בפיקונ"פ כשגם ההצלה ספק, כך תירץ בספר שו"ת בית אבי מצפה אריה תניינא להגאון ר' לייב ברודא מלבוב, חלק אור"ח סימן ל"ז

עוד הקשו אחרונים: א"כ מדוע מילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת, הרי זה פקוח נפש, כך מקשה הרש"ש יומא פ"ה ע"ב.

איך מותר לאלוהיו הנביא לבא בשבת לכל הבריות הרי אסור לצאת מחוץ לתחום בשבת?

יש להקשות: על הא דנהגו לאמור בברית מילה זה הכסא של אליהו הנביא זכור לטוב, וגם מתפללים המוהלים שיעמוד אליהו על ימינם לסמכם זה אומרים אפילו בשבת, הרי בגמ' עירובין מ"ג ע"א אמרינן דאליהו אין יכול לבא בשבת לבשרנו על הגאולה משום דשמא יש תחומין למעלה מעשרה טפחים, א"כ איך בברית כן יכול לבא, כך מקשה בשו"ת חתם סופר בלקוטי תשובות סימן צ"ח, וכן בהערות להגרי"ש אלישיב זצ"ל ברכות ג' האריך בקושיא זו.

איכא כמה תרוצים

א. כשאלוהיו עלה בסערה השמימה, לא עלה עם גופו, רק נשמתו נפרדה מגופו, ורק נשמתו עלתה לשמש למעלה, אולם גופו שורה בגן עדן התחתון בעולם הזה, וביום הבשורה על ביאת משיח צדקנו תתלבש נשמתו בגוף הקדוש הלז ואז הוא ככל אדם מחכמי ישראל שהוא חייב במצוות, ולכן אינו יכול לבא מחוץ לתחום בשבת, אבל כשאלוהיו אינו בא בגופו, אלא נשמתו באה.

וראיה לזה: שאומרים אליהו "מלאך" הברית, דהיינו שהוא בא לברית בדמות מלאך וכשהוא בא בנשמתו כמלאך ללא גוף אינו מחויב במצוות דהרי במתים חפשי כתיב ולכן נשמתו יכולה לבא לכל הבריות בשבת, כך תירץ בשו"ת חתם סופר בלקוטי תשובות סימן צ"ח.

וכעין זה כתב הגאון רבי שלמה קלוגר בספרו טוב טעם ודעת מהדורא ג' חלק ב' סימן רל"ד דמותר לעשות ברית במקום שיש מת, אע"ג דאיכא שיטות דפנחס זה אליהו, והוא כהן ואסור לטמאות את עצמו, משום דאינו בא בגוף ממש לברית רק בדמות מלאך.

הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א בספרו דרך אמונה ח"ד ע"מ ק' בביאור הלכה מביא דהקשה להחזון איש דלפי דברי החתם סופר, מה רוצה הגמ' להביא ראיה בעירובין מ"ג ע"א דאין תחומין למעלה מעשרה, מהא דאליהו היה בשבת בבוקר בסורא, ובערב היה בפומפדיתא, אולי הגיע לסורא כמלאך ונהפך לאדם ואמר הלכות, דמלאך אי אפשר ללמד הלכות דתורה לא בשמים, ואח"כ שוב נהפך למלאך והגיע לפומפדיתא ונהפך שוב לאדם ואמר את ההלכות.

ותירץ החזון איש בבדיחותא: דאדם אסור ליהפך למלאך בשבת, משום איסור נטילת נשמה.

ב. אליהו ממונה על הרבה שלוחים, ויש לו הרבה שלוחין שהרי כשנמולים בשבת בהרבה מקומות, איך יהיה בכאן ובכאן אם יש תחומין למעלה מעשרה, אלא שיש לו שלוחין תחתיו, כך כתב הרוקח בספרו סוד רזיא.

האם מותר לבקש תחינות בזמן שהילד בוכה בברית מילה בשבת?

הנה איתא בעוללות אפרים סימן תט"ז מובא בהגהות רבי אליעזר גוטמאכער שבת ק"ל ע"א דבזמן שהילד בוכה מיסורי המילה עולים כל התפלות בלי שום מניעות והוא עת רצון לתפלות

יש לחקור כשיש ברית מילה בשבת האם מותר להתפלל על הצרות בעת בכי התינוק כיון דקימ"ל ירושלמי פט"ו דשבת ה"ג מובא בתוס' ברכות מ"ח ע"ב, מובא בטור אור"ח סימן קפ"ח, ובמגן אברהם שם, ובביאור הגר"א אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת או דילמא מותר

הנה הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א בספרו דרך שיחה ע"מ ס' כתב שמותר כיון דאז הוא זמן המעולה מותר אף לבקש בקשות.

אבל דעת הגאון רבי שלמה זלמן אוירבעך זצ"ל מובא בהלכות שלמה אור"ח סימן רפ"ח שיהרהר בקשות בזמן המילה, דלהרהר בבקשת צרכיו מותר, דלא גרע

מעסקיו שמותר להרהר בהם בשבת, אבל לא יאמר בה.

והנה דבר זה דבקשות בהרהור מותר לבקש בשבת: כבר קדים באשל אברהם אור"ח סימן ש"ו ס"ק ח' דכתב דבהרהור מותר לתבוע צרכיו בשבת.

על מה שמכו המוהלים לזרוק הדם של המילה בעפר בשבת?

קימ"ל יור"ד סימן רס"ה ס"ק י' שנוהגין לזרוק את הדם בעפר ואם הוא שבת צריך שיהא העפר מוכן מבעוד יום.

יש להקשות: לשיטות הראשונים והמג"א באר"ח סימן שכ"א הכריע כך לדינא, דבדבר דלא בר גבול, נתינת מים זו הוא גיבולו, א"כ איך מותר לזרוק הדם בעפר הא עובר על לש, כך הקשה בספר יהושע פסקים וכתבים סימן ק"ג ומסיק וי"ל, וכן הקשה ביד שאול יור"ד סימן רס"ה, וכן בדעת תורה יור"ד סימן כ"ח ס"ק ט"ו.

וכן האור החיים הקדוש בספרו ראשון לציון יור"ד סימן רס"ה ס"ק י' כתב דבזריקת דם לתוך העפר בעינן למיחש לחיוב חטאת דלישה, ובפרט בזמננו שמוצאים בין ואסור למוהל לזרוק דם לעפר, א"כ על מה שמכו העולם.

איכא כמה תרוצים

א. ע"פ מה שכתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות שבת ה"ז שיעור לש הוא בכדי לעשות כור של צורפי זהב, וא"כ ריקת דם המציצה אין בה שיעור כזה, ולכן לא היא לש, כך תירץ ביד שאול יור"ד סימן רס"ה.

ב. דם כיון דהוא עבה לא שייך בזה גיבול, אבל עדין קשה ע"מ שמכו בזמננו למצוץ ביין, ע"כ כתרופץ קמא, כך כתב ביד שאול.

ג. דכיון דאין מתכוין לגבולו, הוא פסיק רישא דלא ניחא ליה, דמותר לצורך מצוה להרבה שיטות עיין מג"א אר"ח סימן תרמ"ז, מעדני אשר.

ד. שיקח עפר מבעוד יום ויניח מים ויגבלו ליכא למיחש לגיבול, כיון דכבר נתגבל, כך תירץ בדעת תורה יור"ד סימן כ"ח.

מדוע מילה דוחה שבת הרי שבת היא אות?

קימ"ל אור"ח סימן ל"א ס"ק א' בשבת ויו"ט אסור להניח תפילין מפני שהם עצמם אות, ואם מניחים בהם אות אחר היה זלזול לאות שלהם.

יש להקשות: מדוע מילה דוחה שבת, הרי מילה גופיה היא אות, מאי שנא מתפילין דאינו נוהג בשבת משום דהיא אות, כך הקשה בלית חן בפרשת תזריע, וכן בתוספת שבת אר"ח סימן של"א, ובשו"ת גנזי יוסף סימן נ"ה ס"ק ג'.

איכא כמה תרוצים

א. הא דמילה דוחה שבת, היינו משום ליל מוצאי שבת דאי אפשר למולו בלילה ואז יש את החיוב לכן דוחה את השבת, כך תירץ בספר לוי חן פרשת תזריע.

ובספר תוספת שבת אור"ח סימן של"א תמה עליו: הא בעינן בעידנא דמיעקר לאו מקיים עשה.

ועוד: דמה יעשה באם חל יו"ט במוצאי שבת דהיא גם כן אות ואין צריך למולו בשביל מוצאי שבת, רק בשביל מוצאי יו"ט, א"כ למה מלין בשבת הא טפי עדיף למולו ביו"ט דקיל טובא משבת.

ב. שאני תפילין דאין לזה שום מעלה אחרת רק שהוא אות, משא"כ גדולה מילה שנכרתו עליה י"ג בריתות, וכהנה מעלות רבות כדחשיב בסוף פ"ב דנדרים ולכן עדיף משבת, כך תירץ בתוספת שבת אור"ח סימן של"א.

ג. ע"פ מה שכתב במעשה רוקח על הרמב"ם סימן ל' דמילה לא היא אות דאנן בעינן אות מיציאת מצרים, לפי הנ"ל אתי שפיר, כך תירץ בחתן סופר שער הטוטפות פרק ל"ג אות ג'.

גליון זה נודב ע"י ידידינו, מוהל מומחה
הרה"ג רבי שמעי' יוספוביץ שליט"א
קרית הבעש"ט פתח תקוה
לעילוי נשמת אמו האשה החשובה
מרת טובה גיטל בת הרב שלום ע"ה, נפטרה כ"ז ניסן תשע"ה ת.נ.צ.ב.ה.

גליון זה נודב ע"י ידידינו הרבני הנגיד העומד לימין המערכת מיום הקמתו, עורך המדור הנפלא משיב כהלכה
הרב מרדכי זיסקינד הגר שליט"א מנהטן
לעילוי נשמת
אמו האשה החשובה מרת מלכה מחלה בת הרב מרדכי זיסקנד סג"ל לנדא ע"ה
נפטרה ג' אייר תשס"ו ת.נ.צ.ב.ה.

גרפיקה, עימוד ועיצוב: מנשה הורוביץ 052-7613021